

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך ג, תשי"ב-תשי"ג

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

מתשובות המזכירות המדעית

שאלה: "המכונות האלו יוצרו בשנת 1947" — האם
"יוצרו" (בעבר) נכון?

תשובה: נכון! "יוצרו" — בניקוד: יָצְרוּ — הוא עבר
נסתרים מבניין פֶּעַל, המשמש פסיב לפיעל יָצַר,
כמו: דָּבַר — דָּבַר — דָּבְרוּ. ובזמן עתיד תאמר: המכונות
יִצְרוּ, או: תִּיצָרְנָה. אלא שבמקום "המכונות האלו" היית
צריך לומר "המכונות האלה" או "מכונות אלה" או "מכונות
אלו", כי היא הידיעה בא רק בכינוי המקראי "אלה" ולא
בכינוי "אלו".

*

שאלה: בצאתנו מחיפה אל העמק מברכת אותנו העיר
הזאת בדרך צלחה. כתובת זו מנוקדת: דָּרָךְ
צֻלְחָה. האם ניקוד זה נכון?

תשובה: ביטוי זה וניקודו לקוחים מירמיה יב, א: מדוע
דרך רשעים צֻלְחָה, שלו כל בוגדי בגד. צֻלְחָה היא
צורת ההפסק מן העבר צֻלְחָה, ומובן מאליו שבברכה
הנ"ל אין מקום לזמן עבר. הצורה הנכונה של הברכה היא:
דָּרָךְ צֻלְחָה, כפי שהוער גם בהערה במילון בן-יהודה
ערך צלח.

*

שאלה: הנכון לומר: "הוא הקריא לי את המכתב?"
תשובה: בלשון המקרא: תִּקְרָא את התורה הזאת נגד כל
ישראל; "וַיִּקְרָאוּהוּ שֵׁן לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ"; "וַיִּקְרָא

באזניהם" — הכול "קרא" בבניין קל. ההפעיל "חקריא" פירושו: גרם שאחר יקרא, לימדו לקרוא. אמנם בספרות המאוחרת נמצא "הקריא" במובן קרוב ל"קרא לפני", אבל יש הבדל: "הקריא" בא תמיד בהוראת קריאה פומבית, שבה יוצא הקהל ידי קריאתו הוא, בסרט קריאת תפילות, כגון: הקריא את ההלל, הקריא את הברכות (החזן מדריך את הקהל בקריאה, והקהל עונה אחריו). במקום "הקריא לי את המכתב" מוטב לומר "קרא את המכתב לפניי (באוזניי)".

*

שאלה: בעל "פרקי לשון", היוצאים מטעם משרד ראש-הממשלה, דורש בעלון מס' עח-עט, שהאות x תועתק "כס", ואילו ks תועתק "קס", ומצוות "לכתוב ולאמור מעתה": לייק סוכסס. מדוע? תשובה: בעל "פרקי לשון" מונה "לייק סקסס" עם המלים ב-x בלעז, אבל הלשון האנגלית חולקת עליו וכותבת Success.

ניסוח הכלל הנ"ל ב"פרקי לשון" מטעה, כי יש לשונות הכותבות x במקום שאחרות כותבות ks (Aleksander בפולנית; למשל). אי-אפשר לבנות כלל זה על הכתיב-הלועזי, שאינה אחיד ועקיב, אלא משתנה מלעז ללעז, ואף בתוך לעז אחד (ההגה ks מסומן בדרכים רבות: x — ks — cs — gs — cks — chs — cc).

מי שבונה את הוראתו לגבי הכתיב העברי על "אלכסנדר"

וּמֵאַלְכַסְנַדְרִיָּה, מֵתַעֲלָם מִשְׁנֵי דְבָרִים: א) בְּכֹמָה מַלִּים, כְּגֹן
 „אַלְכֶסוֹן” וּמֵאַכְסִינִיָּה, שֶׁבָּהֶן מֵתַאִים „כֶּסֶ” ל־x יוֹוִנִית, אֲנוּ
 הוֹגִים כִּי רְפוּיָה. כְּלוֹם נִהְגָה כֵךְ גַּם „אַלְכֶסְפֶּרְס” וּמֵאַכֶּסֶס
 (כְּתוּב וְאִמּוֹר — נֹאמֵר „בְּפֶרְקֵי לְשׁוֹן”?) ב) בְּתַלְמוּד נִמְצְאָת
 הֶעֱתַקְתָּ x גַּם בְּ„קֶס”: פֶּנְקֶס, טַקְסִיס, מֵטַקְסָא, טְרוֹקְסִימוֹן.
 לֹא רַק בְּעֵית הַטְרַנְסְקְרִיפְצִיָּה מִלְעֹז לְעִבְרִית בְּכֹלֵל צְרִיכָה
 אִפּוֹא עֵיוֹן וְדִיוֹן, אֲלֹא גַם בְּעֵית הַתְּעִיִק שֶׁל x בְּפֶרְט
 עֲדִיִין טְעוּנָה בִּירוֹר וְהַכְרַעָה. בְּ„לְשׁוֹנֵנו” יֵאָ. 240 מוֹבְאוֹת
 שְׁלוֹשׁ הַצְעוֹת שׁוֹנוֹת, וְיֵשׁ לְקוֹת, שֶׁבְּקֶרֶב נִשְׁמַע אֵת דְּבָרֵי
 הַוּוֹעֵדָה הַעוֹסֶקֶת בְּעִנְיֵן הַתְּעִיִק.
 הַהִסְתַּמְכּוֹת עַל „לְעוֹז” סֵתֵם הַכְשִׁילָה אֵת בְּעַל „פֶּרְקֵי לְשׁוֹן”
 גַּם בְּכֹלֵלִים אַחֲרִים. בְּאִיטַלְקִית, לְמִשְׁלַל, אֵין th. כְּלוֹם
 יִכְתוּב הַמֵּתְרַגֵּם מֵאִיטַלְקִית „טִיאַטְרוֹן” בְּטִיִּית (teatro)?
 וּמִצַּד אַחֵר: אֵת הַשֵּׁם „תּוֹנִיס” אֲנוּ כּוֹתְבִים בְּתִיִו בְּעַקְבוֹת
 הָעִרְבִית, אֲבָל בְּלְשׁוֹנוֹת הָאִירוֹפִיּוֹת הוּא נִכְתָּב ב־z. וְעוֹד:
 j בְּלְעֹז נִהְגָה גַּם כִּיּוֹד עִבְרִית (בְּגֶרְמָנִית וּבְפּוֹלִנִית, לְמִשְׁלַל),
 כְּחִית עִבְרִית (בְּסֶפְרֵדִית), וְאֵף בְּאַנְגְלִית וּבְצֶרְפֶּתִית שׁוֹנָה
 הַגִּיִּיתוֹ: אֵת הַהֲגָה הַהֲצֶרְפֶּתִי (jour) אֲנוּ מַעֲתִיקִים זֵי וְאֵת
 הָאַנְגְלִי (job) — גִּי. אֹתָהּ הַחִיּוּקָה בֵּין צֶרְפֶּתִית לְאַנְגְלִית
 יֵשׁ גַּם בִּיחֶס לְהַגִּיִּית g: George מִבְּטָא הַצֶּרְפֶּתִי „זִוְרִזִּי”
 וְהָאַנְגְלִי „גִּוֹרְגִי”. וּלְבִסוּף: ch נִהְגָה בְּצֶרְפֶּתִית כְּשִׁיִן וּבְאַנְגְלִית
 כְּ„טֶשֶׁ” (צִי — לְפִי הַתְּעִיִק הַמְקוּבֵל). הַכֹּלֵל שֶׁבְּ„פֶּרְקֵי לְשׁוֹן”
 הִיָּה מַחִיִּיב אֹתָנוּ לְהַעֲתִיק Charles בְּכִיִף דּוּוֹקָא, וְלֹא כְּפִי
 שֶׁאֲנוּ מַעֲתִיקִים „שְׂאַרְלִי” בְּהִיּוֹתוֹ שֶׁם צֶרְפֶּתִי וּמֵצֶרְפֶּתִי
 בְּהִיּוֹתוֹ שֶׁם אַנְגְלִי.

שאלה: מה פירוש „על“ בפתגם הידוע „שבשתא — כיוון
דעל, על“? האם מותר לומר „על“ במקום „עלה“?

תשובה: לא! הפועל „על (עלל)“ הוא ארמי, ופירושו
בעברית הוא „נכנס“. על סמך הפתגם הנל כתוב
ב„פרקי לשון“ פרק ל”ה: „שיבושים, שעלו כיוון שעלו“.
בהעברת הפועל הארמי לתוך העברית, אולם מאחר
שבעברית יש ל„עלו“ הוראה אחרת, מטעה שימוש ארמי
זה, והיה לו לומר: „שיבושים, שנכנסו כיוון שנכנסו“.